ARS

SANCTORII

SANCTORII

Olim in Patavino Gymnasio Medicinam Theoricam ordinariam primo loco profitentis.

DE STATICA MEDICINA

Et de responsione ad Staticomasticem.

APHORISMORUM

Sectionibus octo comprehensa.

Lugduni Batavorum,

Apud DAVIDEM LOPES de HARO.

cIↃIↃcxLII.

Illustrissimo, & Excellentissimo

GYMNASII PATAVINI

Moderatori

NICOLAO CONTARENO

Senatori Amplissimo

Sanctorius Sanctorius.

DIù mecum cogitavi, & animum diversim odè distractum habui, Illustrissime CONTARENE, an hæc nostra ars statica, nova quidem, & ante me à nemine tacta, in lucem esset promenda: undique erant mihi efficacissimæ rationes, quæ me variè exagitabant: ex una parte

erat imperitorum, & malevolorum hominum magna acies, qui vel nova improbantes, vel ſubtilia non intelligentes, hanc artem divinam licet, damnaturi eſſent: alia verò ex parte hæc me impellebant, amicorum interpellatio, res ipſa innumeris experimentis confirmata: ſed mihi humanius videbatur hujuſmodi arcana in uſum hominum potius expromere, quam ſupreſſa, interque privatos detenta parietes quaſi ſepulta continere: etenim majorem laudem ſemper meriti fuerunt, qui præclaros artis fructus aliis ſunt impertiti, quam qui domi occultatos tenuere: adhuc tamen ſupererant anguſtiæ, ſi in hoc partu caruiſſem celebratiſſimo defenſore,

fenſore, qui nominis ſplendore, eximia virtute, miroque etiam erga me amore eſſet affectus: Tu ille es: Qui ſplendore, & auctoritate præfulges, à cujus conſilio, & prudentia Reipub. negotia ſumma cum nominis tui immortalitate dependent, Qui Reipub. adminiſtrationem cum ſtudiis ſcientiarum omnium conjunxiſti, quod inter cætera tua admiranda demonſtrant præclara illa tua monumenta Hiſtoriarum, necnon de Cive, quæ in tuo muſæolo abdita inter quam plurimas alias tuas divinas lucubrationes publicæ litteratorum utilitati præripis, eorum autem editionem, ac uſum omnes maximo affectu, ſummaq; aviditate anhelamus:

Tu ille es, qui me à primis ſtudiorum exordiis in fidem, ac tutelam tuam recepiſti, quadragintaq; annorum ferè curriculo uſque ad hodiernum diem amore proſecutus es. unde ſingulari tuæ benevolentię, ac gratiæ accepta refero innumera beneficia tum meo, tum amicorum nomine impetrata. Accipe igitur Senator Ampliſſime hanc, quam multorum annorum curſu peperi fæturam; eamque qua polles auctoritate contra protervam Zoilorum catervam pro ſumma tua humanitate tueri, & perpetuò defendere non deſinas. Dat. Venet. Kal. Novemb. Anno ſalutis 1614.

AD

AD LECTOREM.

Novum atque inauditum est in Medicina posse quempiam ad exactam perspirationis insensibilis ponderationem pervenire: nec quisquam Philosophorum, nec Medicorum unquam hanc Medicæ facultatis particulam aggredi ausus est: ego verò primus periculum feci, & (nisi me fallat genius) artem ratione & triginta annorum experientia ad perfectionem deduxi, quam consultius judicavi doctrina Aphoristica, quam diexodica describere,

bere, primò ad imitationem magni nostri Dictatoris, cujus vestigiis insistere glorioſum ſemper duxi: deinde id feci quaſi neceſſitate impulſus, quandoquidem ipſa experimenta, quibus quotidie aſſiduis multorum annorum ſtudiis incumbebam, ita me ad hanc doctrinæ formam Aphoriſticam manu quaſi ducebant, ut Aphoriſmos optimè inter ſe connexos miro hoc ordine digeſſerim, eo plane modo quo apes primum mel ex variis floribus delibant, & deinde in apiariis per ædicularum ſuarum favos elaboratum miro ordine diſponunt.

De utilitate autem artis nihil dicam, cum nemini lateat, quantum in medendo ponderis habeat inſenſibilis perſpirationis cognitio: ſolum hoc unum benignum Lecto-

rem

rem admonitum velim, cum sic se ferant res humanæ, ut res novas invidia opprimere potius quam studio illas promovere conentur, scio multos non solum vulgares, sed etiam ex literatorum censu, non veritatis amore ductos, sed ambitionis æstro, aut vana contradicendi libidine, aut invidiæ stimulo impulsos, contra artem hanc novam insurrecturos, eamque graviter detractaturos esse, licet ne nomine quidem tenus artem ipsam salutaverint: Verum illis omnibus, si veritatem sectari desiderant, ita satisfaciam, ut veritatem ipsam sinceram ac puram putam non solum animo & intellectu percipiant, sed oculis etiam, ac ipsis quasi manibus palpent, si modo quæcumq; de insensibilis perspirationis ponde-

ratione, deque ejus causis, de tempore, de commodis & incommodis, de excessu & defectu, de aëre, cibis, & potibus, & aliis sex rebus non naturalibus impedientibus, vel promoventibus perspirationem, & quæcunq; alia in hoc libro tradidi, ea ad rigorosæ trutinæ examen revocent.

Neque fastuoso supercilio hanc trutinam parvifaciant, vel contra præstantissimam artem inania sciolorum more diblaterent, quippe eos non alio responso dignos putabo quam postica illa Persii sanna, qui Andabatarum more cæcutientes veritatem mordicus perosi, non sese Eubæos solum, aut Cordubenses in percipienda veritate, sed ineptissimos Aristarchos in reprehendenda demonstrant.

In

In laudem

SANCTORIANÆ ARTIS.

Carmen OCTAVII MENINI.

LEgi hunc aureolum tuum Libellum,
SANCTORI, insolitæ repertor Artis,
Lecto hoc aureolo tuo Libello,
Dixi protinus. Hic vel ipse Phœbus
Est certe, soboles vè magna Phœbi
Ipsam qui Lachesim potis morari,
Ipsam qui potis est fugare Mortem.
At Tu Patria nostra, Cæsar ipse
Cui nomen dedit inclytum, superbi;
Tali pignore Læta, tali Alumno;
Falsò quem sibi vindicabat ISTER.

DOMINICI DE BONIS,
Medici & Philosophi
Veneti
TETRASTICHON
In laudem
Novæ Artis SANCTORIANÆ.

EST *ars* SANCTORII, *qua mensurare recessus.*
Naturæ monstrat, qua fugienda docet.
Hanc adeas Lector, dubiæ producere vitæ
Stamina si exoptas, statica scripta legas.

AD

AD DETRACTATORES

Carmen

Anonymi Cujuſdam.

QUo mage florentem conaris pondere palmam,
Deprimere, obnitens hoc mage tollet onus.
Quo magis SANCTORII tentas convellere famam,
Hoc magis ingenio creſcit & arte cluet,

BIBLIOTHECA REGIA MONACENSIS

AD

AD SANCTORIUM SANCTORIO, Medicorum Coryphæum.

ODE.

NON te silebo Asclepiadum decus
Princeps statera nobilis, inclytum
Cui Pergamum, cui ter beata
Insula Cos, Arabesque debent.

Tu falsitatis nube recognita
Miro reformas ordine dogmata,
Artemque nugis involutam
Reddis Apollineam nitori.

Ignota Priscis viribus ingeni
Miracla rerum plurima detegis,
Solusque saperdum tot inter
Myriades sapiens videris.

Seclum

Seclum beatum, cui novus obtigit
Heraclides, cui mens veterum
omnium
Uni reviviſcens niteſcit
Archiatro ſociata ſacro.

Tu ſæva victor fata ſuper ſedens
Spernes ſororum jura nocentium,
Famaque crebreſcit perenni
Poſt cinerem, & tua buſta no-
men.

Ioannes Stephanus, M. Ph.

In

In Prima Sectione agitur de ponderatione insensibilis perspirationis. Fol. 1

In 2. De Aëre & Aquis. 39

In 3. De Cibo & Potu. 55

In 4. De Somno & Vigilia. 81

In 5. De Exercitio & Quiete. 99

In 6. De Venere. 108

In 7. De Animi affectibus. 119

In fine de responsione ad Staticomasticem. 130.

Apho-

Aphorismi qui continentur in libro statica nostræ, aliquot jam per annos in lucem edito, veritate comprobantur ex usu istius sellæ.

Ex qua duo beneficia colligimus; primum quanta quotidie fiat corporis nostri perspiratio insensibilis; qua non recte perpensa vana ferme redditur Medicina; namque ob justo pauciorem vel largiorem perspirationem omnes fere malæ valetudines fieri solent.

Secundum in hac sella sedendo facile inter comedendum animadvertimus quando pervenimus ad debitam cibi & potus quantitatem, ultra vel citra quam ladimur.

Sella accommodatur sicuti in hac figura apparet in qua statera ad tigna supra canaculum in loco abdito est appensa, propter proceres quia cubiculi gratiam tollit ac propter in doctos quibus omnia insolita videntur ridicula: Sella vero digiti interstitio à pavimento elevata manet stabilis ne facile quassari possit.

Dum

Dum igitur ob cibum ingestum ad debitum pondus & mensuram antea præscriptam devenimus, tunc stateræ extrema pars paululum attollitur; ac una sella illico paululum descendit: Hic descensus est ille qui statim admonet sedentem ad debitam ciborum quantitatem perveniſſe.

Quænam vero ciborum salubrium quantitas seu pondus unicuique conveniat & quanta in singulis corporibus debeat esse perspiratio insensibilis quæ per sellam commode perpenditur, ex lib. noſtro de ſtatica Medicina *quisque facile intelliget.*

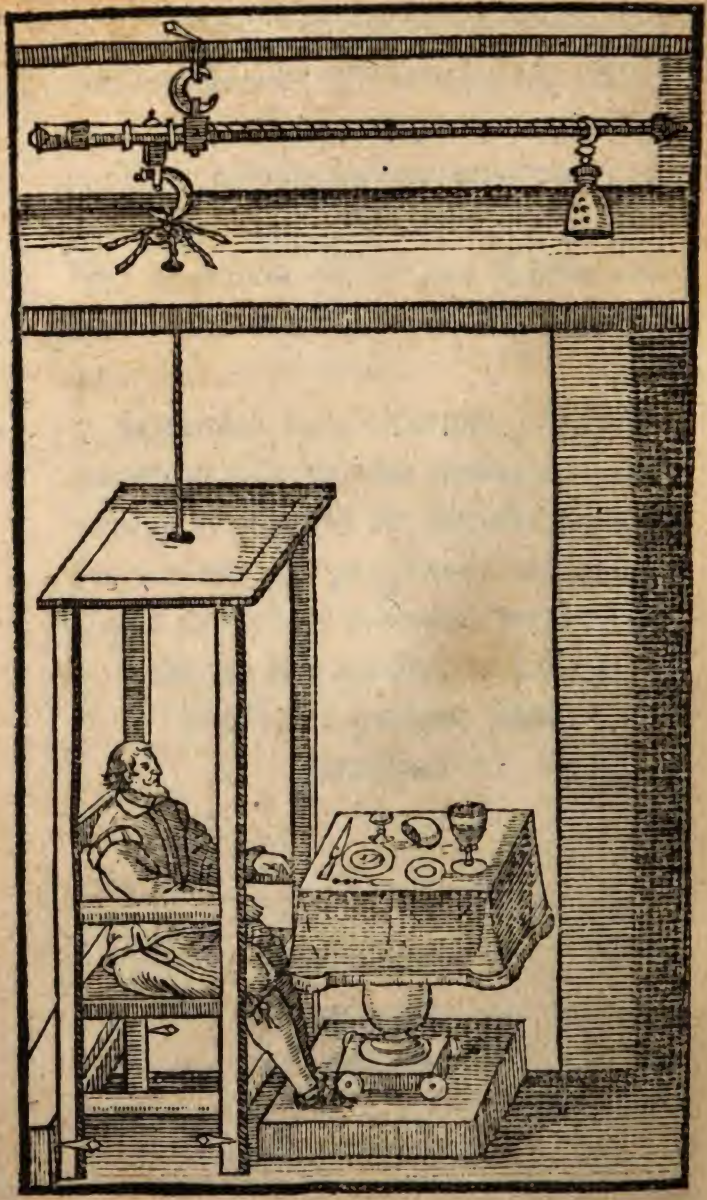

De

De Ponderatione Insensibilis Perspirationis.

Sectio Prima.

Aphorismvs I.

SI quanta, & qualis oporteat, quotidie fieret additio eorum quæ deficiunt, & ablatio eorum quæ excedunt, sanitas amissa recuperaretur, & præsens semper conservaretur.

II.

Si medicus, qui præest aliorum sanitati, sit solum capax additionis, & evacuationis sensibilis, & nesciat quanta quotidie illorum sit perspi-

ratio insensibilis, illos decipit, & non medetur.

III.

Ille solus, qui sciet quantum, & quando magis, vel minus corpus occultè perspirat, penetrabit quantum, & quando erit addendum, vel auferendum pro sanitate conservanda, & recuperanda.

IV.

Perspiratio insensibilis sola solet esse longe plenior, quam omnes sensibiles simul unitæ.

V.

Perspiratio insensibilis vel fit per poros corporis, quod est totum transpirabile, & cutem tanquam nassam circumpositam habet, vel fit per respirationem per os factam, quæ unica die ad selibram circiter ascendere solet; hoc enim indicant guttæ in speculo, si ori apponatur.

Si

VI.

Si cibus, & potus unius diei sit ponderis octo librarum, transpiratio insensibilis ascendere solet ad quinque libras circiter.

VII.

Quantitas perspirationis insensibilis aliquam varietatem patitur pro varietate naturæ, regionis, temporis, ætatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

VIII.

Ex corpore mane ponderato antè, & post excretionem sensibilem, quanta fuerit nocturna perspiratio, & sensibilia excrementa, facillimè intelligitur.

IX.

Si corporis pondus plus solito augeri incipiat sine majori cibi, vel potus additione, vel sensibilium excrementorum retentione, facta est adiapneustia.

X.

In eadem salubritate corpus conservatur, quando ad idem pondus sine ulla insolita evacuatione sensibili regreditur: sin verò ad idem pondus per solito plenius lotium, vel secessum reducitur, incipit à pristina elongari salubritate.

XI.

Si ex staticis deprehendatur, impeditam esse perspirationem, diebus sequentibus vel succedet plenior perspiratio, vel aliqua evacuatio sensibilis plenior, vel cachexiæ vestigium, vel febris.

XII.

Non possunt stare simul multa perspiratio, & multa, solitoque major sensibilis evacuatio.

XIII.

Si quis plus justo sensibiliter evacuat, minus justo perspirat.

Crassa

XIV.

Crassa excernere, meiere, vel sudare plus justo, & perspirare minus, malum.

XV.

Si corpus ad idem pondus quotidie revertatur, nulla facta mutatione in perspirabilium evacuatione, non indigebit crisi, sanumque conservabitur.

XVI.

Malæ qualitates introducuntur, dum corpus uno die est unius ponderis, altero alterius.

XVII.

Illud pondus est uniculque salubritatis norma, quo, dum acclivia ascendit, se solito leviorem persentit.

XVIII.

A copia oriuntur malæ qualitates, sed non vice versa.

XIX.

Pondus, necnon copia minuitur, aut evacuatione crudi sensibilis, vel insensibilis, aut cocti sensibilis, vel insensibilis: hæc est salubris, illa tollit copiam, sed relinquit malam qualitatem.

XX.

Transpirationis insensibilis duæ sunt species: altera fit statim à somno, facta concoctione, & post hanc augentur vires; altera, in vigilia: & hæc elevatur à crudo succo, & ob hanc flaccescunt: fit enim cum majori, vel minori violentia, prout major, vel minor est vigiliæ motus.

XXI.

Perspiratio, quæ salubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus; non est quæ cum sudore fit, sed ille halitus invisibilis, qualis hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias, & ultra exhalare potest.

Invi-

XXII.

Inviſibilis perſpiratio fit viſibilis, vel quando nutrimentum eſt nimium, vel quando calor languet, vel ob motum violentum.

XXIII.

Perſpiratio inſenſibilis juncta cum ſudore, mala: quia ſudor fibrarum vires diminuit: dicitur aliquando bona, quia à majori malo divertit.

XXIV.

Quantò ſubtilior, & ſine madore eſt inviſibilis perſpiratio, tantò ſalubrior.

XXV.

Liquida omnia excrementa ſunt graviora; fundum petunt: craſſa ſunt leviora, & innatant, qualia ſunt fæces duræ, craſſæ, ſputamina, & alia id genus.

XXVI.

Liquida excrementa plus oneris,

data magnitudinis paritate, à corpore auferunt, quam dura, & consistentia.

XXVII.

Liquida quoq; cibaria sunt ponderosiora, & solida leviora: panis, caro levia; vinum, jusculum gravia. Tanti ponderis est vini cyathus, quanti unus integer panis mole ferè triplo major.

XXVIII.

Illa viventis conditio, dum sentitur corpus oneroſum, quando non est, pejor est, quam illa, dum sentitur quando est.

XXIX.

Corporis viventis pondus est æquivocum: simul enim stare possunt, corpus esse solito oneroſius, & se persentire leviorem, & versa vice, corpus scilicet esse factum solito levius, & se graviorem persentire.

Si

XXX.

Si hæc duo simul conspiraverint, alterum quod homo se ipso leviorem sentiat, alterum quod revera non sit levior, indicabunt statum saluberrimum.

XXXI.

Corpus, quod acquirit minus pondus latitudinis suæ salubritatis, est peioris conditionis, quam illud, quod acquirit majus pondus suæ salubritatis.

XXXII.

Dum corpus ob animi, vel corporis motum redditur minoris ponderis, statim redditur minoris virtutis: quod non contingit, si reddatur minoris ponderis à somno post factam concoctionem.

XXXIII.

Si absque præcedenti violentia pondus fiat minus, & vires cadant, id accidit, quia non remittitur quantum amittitur.

XXXIV.

Tribus modis tantum animal fit debile, vel dum pondus corporis augetur, nulla facta virium resolutione: vel dum resolvuntur vires, eodem corporis pondere perseverante: vel dum vires, & pondus cadunt.

XXXV.

Lassitudo illa, quæ fit, dum corpus redditur minoris roboris, & minoris ponderis, est aliis periculosior: pondus enim est roboris species.

XXXVI.

Pondus corporis indit nobis robur, vel dum trahimus aliquid deorsum, vel dum utimur vectione, vertigine, vel pulsu.

XXXVII.

Senis robur sæpè à corporis pondere magis, quam à viribus dependet: vetus animal exigui ponderis

potest

potest diu vivere, sed non potest esse robustum.

XXXVIII.

Si à somno corpus redeat ad consuetum pondus absque omni sensu molestiæ, bonum; signum enim est perfectæ concoctionis: si verò cum molestia, malum.

XXXIX.

Corpus ob externa errata non labitur in morbum, nisi antea aliquod viscus habeat præparatum: præparatio hæc cognoscitur ex solito majori, seu minori pondere, non sine aliqua præcedenti molestia acquisito.

XL.

Natura, dum in perspirandi officio est impedita, incipit statim in multis deficere.

XLI.

Dum caput dolore gravatur,

statim corpus incipit minus perspirare, & ponderosius reddi.

XLII.

Prima morborum semina tutius cognoscuntur ex alteratione insolitæ perspirationis, quam ex læsis officiis.

XLIII.

Si ex ponderatione videris consuetum perspirabile retineri, & sudorem, vel lotium post aliquot dies non facessere, inde cognosces, retentum prænuntiare futuram putredinem.

XLIV.

Si verò ex ponderatione videris ob causam violentam perspirabile plus solito evolasse, scias in locum perspirabilium violenter evacuatorum statim confluere cruda, & in meatibus minimis impingi.

XLV.

Quæ impinguntur, si fieri possint secun-

secundum omnes partes fluxilia, seu perspirabilia, bonum. sin minus, pars continens prius fit dura, coriique specimen referens, & deinde scirrhosa.

XLVI.

Si perspirabile neque à natura, neque à calore febrili resolveretur, corpus illicò ad malignam febrem præpararetur.

XLVII.

Febricitantes in peius æquè incidunt, si à medico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perspiratio divertatur, ac si ab erratis ægrotantium.

XLVIII.

Cassię pauxillum non divertit perspirationem, non lædit vires, sed solum aufert è corpore inutile pondus: aliæ verò medicinæ magis evacuant, & remotiores partes attingunt, & corpus magis leve efficiunt:

cibus

cibus tamen, & potus ſubſequens implent evacuatos meatus, inde alvus, & veſica exiccantur; & paulò poſt corpus ſæpè ponderoſius redditur.

XLIX.

Quilibet corporis dolor, ſive labor cocti perſpirabilis tranſitum impedit.

L.

Quodvis frigus minimum quidem, quod noctu dormiendo patimur, impedit perſpirationem.

LI.

Una ex frequentioribus cauſis, quæ tempore æſtivo impedit tranſpirationem, eſt crebra in lecto corporis agitatio.

LII.

Tres ſunt internæ cauſæ prohibitæ perſpirationis, occupatio naturæ, diverſio, & vires imbecilles.

Hinc

LIII.

Hinc ex staticis patet in die medicinæ, & ab assumpto cibo trium horarum spatio, exiguam fieri perspirationem : in die medicinæ intenta est natura evacuationi sensibili : ab assumpto cibo primæ concoctioni.

LIV.

In fluxu, & vomitu prohibetur perspiratio, quia divertitur.

LV.

Amictus valdè onerosi sunt impedimento perspirationi, quia vires debilitant.

LVI.

Non qualibet hora corpus eodem modo perspirat, quia ab assumpto cibo quinque horis libram circiter perspirabilis magna ex parte exhalare solet, à quinta ad duodecimam tres libras circiter, à duodecima ad decimamsextam (quo tem-

tempore occasio est alendi, vel medicandi) vix selibram.

LVII.

Qui nutritur, vel medicamentis evacuatur horis majoris perspirationis, quales sunt ut plurimum matutinæ, maximè læditur, quia à cibo, & à medicamento maximè divertitur perspiratio.

LVIII.

Magis occulta, & insensibilis perspiratio nos sublevat, quam omnes sensibiles simul unitæ; à somno enim ante excretionem sensibilium excrementorum quisque sentit se leviorem, quia revera factus est levior solito tribus libris circiter.

LIX.

Spatio unius noctis sexdecim unciæ lotii plus minúsve: quatuor coctorum excrementorum per alvum, quadraginta & ultra per occul-

occultam perſpirationem evacuari ut plurimum ſolent.

LX.

Pluribus unica die naturali per inſenſibilem perſpirationem, tantum evacuatur, quantum per alvum quindecim dierum curſu.

LXI.

Ut quid noſtratum plurimi in omni ægritudine ſolum per alvum, vel per urinam evacuandum ſibi proponunt, & de inſenſibili perſpiratione vix cogitant?

LXII.

Si magis ſolito noctu perſpiraveris, ſed ſine ſudore, atque omni moleſtia, perſuaſum te habeas de optima valetudine.

LXIII.

Tunc quam maximè recedimus à morbo, quando pervenimus ad medium latitudinis ponderis ſalubris, non ob evacuationem ſenſibilem ſpon-

ſpontaneam, vel à medico factam, vel ob jejunium, ſed ob perſpirationem inſenſibilem, quæ fit à ſomno poſt optimam coctionem.

LXIV.

Quanta conveniat perſpiratio cuilibet, ut conſervetur, in ſtatu ſaluberrimo; ſic dignoſces. Obſerva manè poſt aliquam pleniorem cœnam illam majorem perſpirationem, quæ in te ipſo duodecim horarum ſpatio fieri poſſit: eſto eſſe quinquaginta uncias: alio manè, ſed poſt jejunium, hac tamen lege, ne in prandio præteritæ diei exceſſeris, idem obſerva; ponamus eſſe viginti; hoc præcognito, eligas illam cibi, & aliarum cauſarum non naturalium moderationem, quæ te ad medium inter quinquaginta & viginti quotidie ducere poterit; medium erit triginta quinque unciarum; hoc modo ſaniſſimam, & diu-

diutissimam seu centum annorum vitam duces.

LXV.

Corpora quoque virorum sana & moderatissimo victu utentia singulis mensibus fiunt solito ponderosiora, unius scilicet duarumve librarum pondere, & redeunt ad consuetum pondus circa finem mensis, ad instar mulierum, sed facta crisi per urinam paulò copiosiorem, vel turbidiorem.

LXVI.

Ante dictam crisim menstrualem à somno factam, vel gravitas capitis, vel corporis lassitudo persentitur, & deinde paulò copiosiori urina evacuata omnia sedantur.

LXVII.

Causæ externæ, quæ prohibere solent perspirationem, sunt aër frigidus, cænosus, & humidus: natatio in frigida, cibi crassi, & viscidi; inter-

intermissio exercitii corporis, vel animi; & in robustis nimia abstinentia à coitu.

LXVIII.

Frigus externum prohibet perspirationem in debili, quia ejus calor dissipatur: in robusto verò auget: calor enim ad imum retrahitur, duplicatur, & deinde natura roboratur, quæ deinde retenti perspirabilis pondus è vestigio absumit, & corpus fit & sentitur levius.

LXIX.

Stabilior, & diuturnior est sanitas illius corporis, cujus pondus multorum annorum cursu neque augetur, neque minuitur, quam cujus pondus annuatim variatur.

LXX.

Reditus ad consuetam gravitatem crudorum succorum additamento est malus: coctorum verò est saluberrimus.

Sanum

LXXI.

Sanum fieri minoris ponderis ſolito, eadem ſuppoſita vivendi ratione, malum; amiſſum enim quod erat ſalubre non eſt remiſſum.

LXXII.

Excrementa alvi concocta ſunt multæ molis, ſed exigui ponderis: ſupernatant ob aërem incluſum, & quæ una vice excernuntur, nunquam libræ trientem excedunt.

LXXIII.

Si unica die ob aliquod erratum libra perſpirationis retineatur, natura triduo ſolita eſt illud retentum inſenſibiliter expurgare.

LXXIV.

Tunc natura multum inſenſibiliter evacuat, cum per oſcitationes, & artuum extenſiones retentum perſpirabile excernere conatur.

Per-

LXXV.

Perſpirabile habet duas partes, levem ſcilicet, & ponderoſam.

LXXVI.

Ponderoſa pars adeò affluit, ut ex ipſa generentur animalia, ut cimices, pediculi, & alia id genus.

LXXVII.

A parte perſpirationis ponderoſiore contagioſæ infectiones una cubantium proveniunt: leve enim evolat: ponderoſum verò adhærens coinquinat.

LXXVIII.

Quibus aliquid perſpirabilis in vehementiſſimis caloribus æſtivis exhalare prohibetur, calor eſt moleſtus: quibus verò perſpiratio omni ex parte eſt libera, calor non moleſtus.

Dif-

LXXIX.

Differt majus pondus à minori æquè salubri, quia majus plus accelerat senectutem : esto aliquem frui valetudine cum pondere ducentorum pondo æque ac cum ducentis quinque : observavimus excessum illorum quinque magis accelerare senectutem.

LXXX.

Caro animata cur vivit & non putrescit ut mortua ? quia quotidie renovatur. Cur pueri diutius quam senes vivere possunt ? Quia sæpius possunt renovari, incipientes ab infimo totius latitudinis pondere usque ad ultimum : sunt enim plurimorum salubrium ponderum capaces. Senes cur necessariò moriuntur ? quia solum ultimorum ponderum sunt capaces. sed cur solum illorum ? quia fibræ illorum sunt duræ, & ut tales, non possunt amplius renovari ; unde mors.

Qui

LXXXI.

Qui ægritudine pernicioſa corripiuntur, cur ſanantur? quia multorum ponderum ſalubrium ſunt capaces; à corporibus enim ægritudines triginta libras auferunt plus minúsve, prout corpora magis vel minus repleta ſunt, & prout ægritudo magis vel minus calida, & longa exiſtit.

Additi ab Auctore.

LXXXII.

Senes ob frequentia ſputamina vitam protrahunt: retenta ut incapacia coctionis vel digeſtionis impediunt perſpirationem: unde ſuffocatio & mors.

LXXXIII.

Senectus revera eſt ægritudo, ſed diu protrahitur, ſi corpus reddatur perſpirabile.

In-

LXXXIV.

Interimunt ſenes coitus, corporis actualis frigiditas, Potio plus juſto; Cænare ut juvenes, plus debito iraſci: & exerceri.

LXXXV.

Senes ætatem decrepitam non attingunt ob diminutas expultrices: Hinc dum plus ſolito bibunt minus mejunt, & minus ſolito perſpirant. Remedio eſt ut ablatio exæquet additioni.

LXXXVI.

Perſpiratio inſenſibilis non ſolum principum, ſed unius partis infimæ omnino vetita vitam tollit. Principum dum in cerebro fit apoplexia, in corde palpitatio in jecore polyæmia, & in utero præfocatio: Infimæ partis gangræna.

LXXXVII.

Dum ſuffocantur mulieres, non

fit ob uterum comprimentem ſeptum, ſed à frigiditate ſeminis corrupti non indigentis perſpiratione.

LXXXVIII.

Humores podagricorum, etiam ſi craſſiſſimi ſint, ſolum per modum vaporis reſolvuntur.

LXXXIX.

Vomitus urinam, & perſpirationem divertit.

LXXXX.

Corporis in lecto frequens circumvolutio, cum fiat omnium muſculorum inruentu enervat, & coctionem & perſpirationem utilem diminuit, Remedio eſt in eodem ſitu obſtinatè quieſcere.

LXXXXI.

Dum genua actu calida conſervantur, non algent pedes, noctu benè dormiunt, magis perſpirant, & minus mejunt.

Pro-

LXXXXII.

Profluvium alvi tollitur ij, quæ perſpirationem augent, ſicuti eſt Balneum.

LXXXXIII.

Sicuti magnes cum multo ferro, & vinum in magno dolio melius conſervatur quam in doliolo. Sic corpora ponderoſiora ſalubria magis robur conſervant, quam cedentia à pondere per inediam.

LXXXXIV.

Qui plus mejunt, quam bibant param, vel nihil perſpirant.

LXXXXV.

In febribus intermittentibus cur perſpiratio inſenſibilis prohibetur? quia humor peccans eſt in ambitu corporis.

LXXXXVI.

In hydrope non reſolvitur aqua abdominis, quia ejus ſiccitas, &

durities impediunt perſpirationem.

LXXXVII.

Humores calidi cum fluxi in aliquam partem calidis digerentibus tractantur, ut per inſenſibilem perſpirationem reſolvantur.

LXXXVIII.

In magnis febribus cur lipothimia juvat? quia ſudorem & validam perſpirationem facit.

LXXXIX.

Punctura nervi, ſi lacte, farina, vel ſimili claudatur, hicor retentus ita acris fit, ut moriantur convulſi, niſi oleo aperiatur vulnus.

C.

In tumoribus perſpiratio utilis, ſi fiat humidis actu, & potentia; ſecus in ſcyrrhum cedunt, tenue reſoluendo & craſſum relinquendo.

CI.

Pars corporis ut repleta ſanguine,

ne, vel alio humore, ut in tumoribus, & in ipsa pleuritide non est refrigeranda: quia evacuata materia sponte refrigeratur.

C II.

Hypocondraici, si frequentibus balneis eorum corpora reddantur perspirabilia, & victu humido utantur; sani fiunt.

C III.

Perspiratio insensibilis facta per fomenta in non purgato corpore plus attrahit, quam resolvat, ut de Simone.

C IV.

Corpora quæ insensibiliter multum perspirant, neque purgantur: neque phlebotomantur, ut patet de pueris.

C V.

Peticulæ cur fiunt? quia maligni hicoris perspiratio impeditur.

CVI.

Gangræna iis, quæ perſpirant prohibetur: iis quæ ſuppurant, fit ſfacellus.

CVII.

Pars gangræna affecta cur moritur: quia arteriolæ ob ſanguinis copiam non attolluntur. remedio eſt evacuatio ſenſibilis, & inſenſibilis.

CVIII.

Craſſiſſimi humores in robuſtis per anguſtiſſimas vias tranant, ut patet de pinguedine per urinam: de mulſa injecta in pectus vulneratum: ergo per inſenſibiles meatus.

CIX.

Per diflationem evacuatur materia utilis, & inutilis: ſi verò poſt ſomnum aquirantur vires, plurimum inutilis.

CX.

Diflatio, quæ effugit ſenſum, eſt na-

turalis, & indicat, robur, è contra verò sudor.

CXI.

Si corporis pars hyeme valde frigescat, ita totum corpus consentit, ut coctio, & totius perspiratio minor fiat.

CXII.

Natatio vesperi tutior: manè ab aqua frigidiori meatus clauduntnr, unde febris periculum.

CXIII.

In æstate si corpus jaceat detectum, prohibetur perspiratio: Vnde capitis gravitas, & corporis confractio.

CXIV.

Dum quinque, vel sex dierum cursu corporis pondus augetur, non statim, sed paulatim est tollendum: inedia enim summè regida lædit ventriculum, cerebrum, & cor, mox totum corpus.

CXV.

In autumno augetur corporis pondus, quod si excedat salubrem latitudinem, fiunt tertianæ, seu aliæ putridæ.

CXVI.

Extrema frigida in acuta febre, nisi incalescant lethalia ob adiapneustiam.

CXVII.

Nihil magis nocet ulceribus malignis, quam quæ prohibent perspiratum, ut adeps, oleum, & cera.

CXVIII.

Quotidiana sola ex intermittentibus non caret periculo, pituita enim in prohibendo perspirationem primum locum tenet.

CXIX.

Constipata perspiratione in cervice stupescit sensus pericranei; ut de patio ambulantis sub vento & pluvia.

Nihil

CXX.

Nihil magis putredinem tollit, quam larga ventilatio, non ſolum per inſpiratum; ſed etiam per meatus inſenſibiles facta.

CXXI.

Refrigerationes in morbis acutis indicant mortem, ut in Hermocrate: adimunt enim perſpirationem.

CXXII.

Poſt balneum, oleo meatus cutis condenſantur, hoc fine, ne humiditas alimentalis attracta reſolvatur. ergo oleum claudet in periculis, & non aperiet poros.

CXXIII.

Ea tamen victus ratio, quam quotidie minus perpendimus, pellit nos ad ſenium Philipi.

CXXIV.

Diaphragma contrahendo ſe ad

ſuum principium dilatat thoracem, dilatando fit inſpiratio; ſe laxando conſtringit, & conſtringendo fit expiratio.

CXXV.

Sphincter verò contrahendo ſe ad ſuum principium conſtringit veſicam, & urinam continet; Se laxando dilatat, & eam reddit,

De Peſte.

CXXVI.

Res peſte infectæ inficiunt quouſque durant proximæ, & remotæ cauſæ: unica tamen deficiente ceſſat virus ad inſtar motus horologii, dum rotarum unico irrito dente quieſcit.

CXXVII.

Peſte non tactu, ſed inſpiratu aëris peſtiferi, vel halitus ſupellectilium inficimur: Sic fit: ſpiritus vitalis ex aëre inficitur ab infecto

ſpiritu

ſpiritu congelatur ſanguis, qui extrapulſus carbones, nigras papulas, & Bubones, ſi manet intus, mortem: ſi totus pellitur ad extra, evadimus.

CXXVIII.

Si ad carbones & Bubones tota peſtis pellatur, bonum: Si minus læthale.

CXXIX.

Non ſponte inficimur peſte, ſed fertur ab aliis. Patet experimento monialium.

CXXX.

Non omnes, ſed tertia hominum pars circiter peſte moriuntur. Patet experimento Veſpilionum.

CXXXI.

Qui putant nigrorem papularum & carbonum indicare aduſtionem errant ſæpè enim ſenes intus, & extra frigidi citra febrem inter bi-

duum cum eodē nigrore à thrombo profecto decedunt.

CXXXII.

Si paucus sanguis ob corruptum Spiritum vitalem fit thrombus, hic si totus expurgetur per bubones & carbones sanantur, si non totus moriuntur, ut in nigris papulis.

CXXXIII.

Hinc quibus anthraces & Bubones aperiuntur, si interna infectio tota exeat sanantur: si minus, moriuntur.

CXXXIV.

Modus frænandi peste duplex: ut sani separentur, & infecti se pandant: modus ut se pandant, duplex, ut ad loca illis invisa non mittantur: & illorum suppelex non uratur.

CXXXV.

Peste inficiuntur facile rarum habentes pulmonem; è contra qui densum. Rarum habent si facto maxi-

maximo inſpiratu unicus puſus ictus fiat quietior.

CXXXVI.

Peſtis non eſt ut ignis, qui augeſcente pabulo creſcit: ipſa verò eodem modo pabulò ſe habente decreſcit.

CXXXVII.

Radii peſtis vento loco dimoventur: corporis lucidi nulla vi.

CXXXVIII.

Qui aliud remedium pro vitanda peſte inſtituunt, quam fugam, vel ſunt homines ignorantes, vel volunt ærruſcare.

CXXXIX.

Hinc nobilium ferè nemo cum remediis: plebei verò ſine iis plures ſanantur.

CXL.

Cur diu durat peſtis?

Quia dum ſævit purgant res infectas,

fectas, quas purgando fures clam disseminant: post finitam pestem non inficiunt; secus pestis esset perpetua.

Quia infecti, dum vi mittuntur extra urbem, alii non se pandunt: unde infectio crescit.

Quia non prohibent populi cursum ad templa. Sub dio facta essent exercenda.

Quia eligunt chirurgos exteros, quibus, quo major pestis, eo gratior.

Quia ab infectis non separant sanos in aliam domum.

Quia utuntur remedio interno pro peste, cum nullum detur, quod non noceat.

Quia permittunt mercatum pulorum, quos tangunt infecti, dein sani eosdem tangentes inficiuntur.

De AERE, ET AQUIS.

Sectio Secunda.

Aphorismvs I.

AEr frigidus, & lavacra frigida corpora robusta calefaciunt, eaque auferendo superfluum reddunt leviora, debilia refrigerant, eaque vincendo calorem ponderosiora efficiunt.

II.

Aër calidus, & lavacra actu calida. nisi obstent cruda, juvant quoque perspirationem, refrigerant interna viscera, & corpora efficiunt leviora.

III.

Aër externus per arterias in profundum

fundum corporis penetrans potest reddere corpus levius, & gravius: levius si tenuis, & calidus: gravius, si crassus, & humidus sit.

IV.

Quanta sit aëris ponderositas, colligitur primo ex majori, vel minori gravitate aluminis fæcum prius exiccati in sole, & deinde aëri nocturno expositi. Secundo ex eo quia sentiamus majus frigus, quam quod observetur in instrumento temperamentorum: aëris enim humiditas, seu ponderositas nobis est lima frigiditatis. Tertio ex majori, vel minori incurvatione tabulæ subtilissimæ præcipuè ex piro. Quarto ex contractione cordarum testudinum, vel ex cannabe.

V.

Quantæ sit aquæ ponderositas, facilè intelligitur, si grave perpendatur in aqua; illa enim est levior, & pet-

& per consequens salubrior, in qua grave magis gravitat: illa verò, in qua minus, est ponderosior, & insalubrior.

VI.

Aqua gravior, & aër cænosior, & ponderosior convertunt invisibilem perspirationem in ichorem, qui retentus, & deinde non resolutus magna ex parte noachexiam facessere solet.

VII.

In aêre frigido salubri prohibetur quoque perspiratio, densantur meatus, sed roborantur fibræ, & perspirabilis retenti pondus nec lædit, nec sentitur.

VIII.

In cænoso prohibetur perspiratio, meatus implentur, sed non densantur, fibræ laxantur, non roborantur, & pondus perspirabilis retenti lædit, & sentitur.

Si

IX.

Si aëri æstivo frigus superveniat, illa die, supposita eadem bibendi libertate, tertiam partem circiter perspirationis exire prohibet, quæ nisi fiat sensibilis, facile ad putredinem, vel ad cachexiam disponit.

X.

Prohibita perspiratio facta ab improvisa frigiditate magis nocet debilibus, quam à sensim prohibita.

XI.

Ob aërem frigidum supervenientem calori, vestibus denudatus, minus duabus libris circiter diei cursu perspirare solet, nulla ab ipso animadversa molestia.

XII.

Aura jucunda, & frigidiuscula corporibus excalefactis magis nocet, quam aëris, vel aquæ frigus in excessu: illa enim non reddit corpus

pus levius, sed obstruit, & laxat: hoc obstruit, & roborat, & inde minus ponderosa corpora fiunt.

XIII.

Mala aëris, & aquæ conditiones quando ad malignam putredinem disponunt, eorum pondus magna ex parte non animadvertitur; quasi quod ab eorum corruptela nervi fortiores fiant, perinde ac in phreneticis.

XIV.

Natatio infrigida post exercitium violentum est jucundissima, sed mortifera: motibus enim oppositis nihil perniciosius.

XV.

Quod proditorie disponit viscera ad malum, sæpè nec grave, nec injucundum videtur.

XVI.

Aura jucunda, & austrina cum exercitio violento sæpe mortifera:

ab

ab aura enim adiapneuſtia, ab exercitio acrimonia.

XVII.

Qui quærunt à cœna auram frigidiuſculam magis quam par ſit, perſpirabile partis veſte non indutæ exire prohibetur: nocte verò vel die poſtero plurimi ſolent pati dolorem capitis gravativum.

XVIII.

Si corpora derepentè transferantur ab aëre calido in frigidum, læduntur; quia redduntur majoris ponderis, quam par ſit; à frigido in calidum læduntur, quia fiunt minoris roboris.

XIX.

Debiles magis hyeme, robuſti æſtate perſpirabile retentum in urinam convertunt.

XX.

Ventilabrum prohibet perſpirationem,

tionem, reddit caput ponderosius, & calidius.

XXI.

Ventus ut cute frigidior semper obstruit, & semper lædit, sed magis caput, quia magis exponitur.

XXII.

Ex anni tempestatibus in universum siccitates assiduis imbribus salubriores, reddunt enim corpora leviora.

XXIII.

Æstate corpora temperata sunt minoris ponderis, quam hyeme tribus libris circiter.

XXIV.

Æstate lassitudo sentitur, non quia corpus sit majoris ponderis: sed quia sit minoris roboris.

XXV.

In aëre calido corpus est minoris roboris, tum quia cum perspiratione

tione exhalat aliquid bonorum spirituum tum quia calor non est concentratus.

XXVI.

Per totam cutim digeritur semper aliquid à calido, quod secum etiam aliquid interni probi humoris aufert.

XXVII.

Æstate calore vexamur, non primò & per se propter aëris caliditatem, quælibet enim corporis pars est aëre æstivo calidior, sed quia in aëre æstivo non est tanta frigiditas, ut naturalis calor sufficienter concentretur, quo fit, ut ita diffusus minus possit perspirabile sua natura calidum insensibiliter excernere; quod retentum redditur acre, & est in causa, ut magno vexemur calore.

XXVIII.

Dum corporæ in summo æstu ob

ob somnum nocturnum, vel diurnum abunde perspirant, vel sudant, redduntur leviora, & nullo illa die vexantur calore.

XXIX.

Æstivo calori superveniente frigore eodem die libra circiter excrementorum insensibilium magna ex parte difflari prohibetur.

XXX.

Si æstas fiat similis veri, ut corpora reducantur ad pondus æstati debitum, excitantur sudores,

XXXI.

In æstatis initio, si derepente vehemens æstus superveniat, fiunt lassitudines, quæ, licet post aliquot dies æstus magis urgeat, non perseverant, quia minuitur corporis perspirabilis pondus.

XXXII.

Eadem virtus minus laborat cum minori,

minori, quam cum majori corporis pondere.

XXXIII.

Perſpiratio vi aeris, vel aquæ calidæ excitata nocet, niſi ejus malificium longè majori benificio compenſetur.

XXXIV.

Æſtate interdiu : hyeme noctu corpora robuſta magis perſpirant.

XXXV.

Adiapneuſtia, quæ æſtate malignam febrem, hyeme vix minimam alterationem efficere poteſt : corpora enim acriori perſpirabili æſtate referta ſunt quàm hyeme.

XXXVI.

Dormitio æſtiva detecto corpore, vel ſub dio magna ex parte diſponit ad putredinem, prohibendo perſpirationem.

XXXVII.

Adiapneuſtia non calefacit interna viſcera

viscera, nisi perspirabile fiat acre ob moram, vel à calore extraneo, vel à motu violento.

XXXVIII.

Dum frigus supervenit calori æstivo, nimii coitus noxa vix percipitur, si verò aer iterum incalescat, detrimentum præteriti erroris non leve sentitur.

XXXIX.

Coitus non immoderati maleficium. aere frigido concentrante calore m⌣, æquali beneficio compensari solet.

XL.

In noctibus æstivis corpora ad febrem maxime disponuntur ob aeris varietatem, ineunte enim nocte aer est accensus: intempesta verò nocte est temperantior, in aurora frigidus, undè solitum perspirabile in correptis sumnis & stragulis denudatis cohibetur, & corpora

ponderosiora sunt, quod noctibus hyemalibus non evenit.

XLI.

Ab æquinoctio autumnali ad solstitium hyemale qualibet die minus libram circiter perspiramus, inde usque ad æquinoctium vernale incipimus liberius perspirare.

XLII.

Autumnus insalubris. tum quia perspiratio à superveniente frigo è prohiberi solet, tum quia quod difflari prohibetur, acre, & mordax fit.

XLIII.

Vitantur ægritudines autumnales, si corpus autumno non fiat majoris ponderis, quam dum erat æstate.

XLIV.

Pondus sensim auctum sensim minuendum.

Pondus

XLV.

Pondus corporis insolitum non vere, sed autumno auferendum: frigidum enim superveniens ponderi magis nocet.

XLVI.

Nulla autumno vexaberis ægritudine, si superveniens frigus inveniet te vestibus rectè munitum, si uteris diureticis, & conservaberis in eodem pondere, ut ante.

XLVII.

Bene munitus vestibus melius perspirat, & redditur minoris ponderis.

XLVIII.

Qui morbis ab humorum copia prodeuntibus hyeme vexari sunt soliti, purgandi sunt autumno, & non vere, reducendique sunt ad pondus, quo fruebantur æstatis initio.

XLIX.

Dum vero morbi prodeunt à mala qualitate, corpora vere, & non autumno purganda; magis enim æstate, quam hyeme intenditur qualitatis malitia.

L.

Qui in fine veris præmaturè se vestibus spoliant, & autumno tardè induunt, in febres æstate, in destillationes hyeme facile incidunt.

LI.

Perspirabile retentum ut acre febres, & erysipelata: ut copiosum apostemata, destillationes, vel cachexiam facit:

LII.

Externum frigus concentrando calorem reddit naturam tantò robustiorem, quantò ultra solitum pondus ferre quoque possit duas libras circiter retenti perspirabilis.

Cor-

LIII.

Corpora hyemis initio facile ad ſolitum pondus, æſtatis initio magno labore ad æſtivum pondus reducuntur.

LIV.

Sanitas perſeveraret uſque ad extremam ſenectam inculpata, ſi corpora quattuor anni temporibus æquali pondere ſemper conſervarentur.

LV.

Corpora, quorum pondera anni curſu multum augentur, & diminuuntur, valdè periclitantur.

LVI.

Quantò major anni ſpatio eſt ponderis varietas, augumẽtatio ſanguinis vel diminutio, tantò eſt deterior illius corporis conditio.

LVII.

Ponderis augmentatio fit in-

principio autumni, diminutio in principio æstatis.

LVIII.

Corpora, quorum pondus augetur, magis periclitantur, quam quorum pondus minuitur.

Additi ab Auctore.

LIX.

Corporis partes tectæ salubriter perspirant: Si verò à somno detectæ inveniantur, etiam ab aëre calidissimo eorum pori condensantur.

LX.

Aër plus justo frigidus, humidus, aut ventosus moratur perspiratum: unde qui domi continentur, ut fœminæ, nec tussi, nec catharro, nec inflammatione pulmonis laborant.

LXI.

Aër in urbe pejor aëre ruris: quia crassior, & non perflatus appetitum tollit.

De
CIBO, ET POTU.

Sectio tertia.

Aphorismvs I.

Stomachus cibo refertus si inter dormiendum absolvat primam coctionem, illius noctis perspiratio magna ex parte ascendit ad quadraginta uncias si non absolvat, ad octodecim circiter.

II.

Stomachus omnino vacuus, & jejunus, licet dormiat non perspirat ultrà 18. uncias circiter.

III.

Tantum perspirat corpus plenum

non concoquens, quantum ferè jejunus non habens quod concoquat.

IV.

Cibi multum nutrientes, excepta carne vervecina, à cæna ad prandium non solent perspirare ultrà octodecim uncias.

V.

Cibi copiosi sed tenuis nutrimenti noctis spatio in plurimis ultrà quadraginta uncias perspirare possunt.

VI.

Alimenta, quæ corpora conservant gravia, sunt copiosa, vel crudа rebellia.

VII.

Quæ conservant levia, sunt consueta, & vaporosa.

VIII.

Caro vervecina facilè coquitur, & est vaporosa: perspirat enim noctis

noctis spatio trientem libræ magis, quam cætera, solitaque edulia.

IX.

Quæ ex pasta fermentata fiunt esculenta, non efficiunt corpora ponderosa, longè enim facilius perspirant, quam rapæ.

X.

Vir sanus occultè diei cursu tantum exhalat, quantum per alvum dimidio mensis, licet quotidiè coctas tamen, & consistentes fæces semel excernat.

XI.

Stomachus plenus, & vacuus minuunt perspirationem : plenus eam divertit per ciborum corruptelam, vacuos eam trahit, ut impleatur.

XII.

Plenus, quando non absolvit coctionem, ex pondere cognoscitur :

tur: corpus enim tunc minus perſpirat: vacuus vero flatibus impletur.

XIII.

Flatus nil aliud eſt, quam rude quoddam perſpirabile.

XIV.

Robuſtus ciborum plenitudinem abſumit per inſenſibilem perſpirationem: minus robuſtus per urinam: debilis magna ex parte per chyli corruptelam.

XV.

Dum omittitur cæna, vacuo exiſtente ventriculo nulloque urgente paroxyſmo, retinetur perſpirabile, & retentum fit acre, inde corpus ad calidas ægritudines præparatur.

XVI.

Jejunium, quod re ducit corpora ad minus pondus, ſed corporibus inſolitum, malum.

Cur

XVII.

Cur sint qui fame pereant: si in vivo sanguis nunquam deficiat? quia versus ventris vacuum sanguis tendens relinquit cor.

XVIII.

Non solum incoctus cibus, ut quantus reddit corpus ponderosius, sed etiam ut qualis, quatenus scilicet perspirationem impedit.

XIX.

Dum levior semetipso quis videatur factus, & non sit, valde bonum: id enim oritur à succis trium coctionum exactè coctis.

XX.

Dum tota die persentitur levitas, & corporis agilitas, præcessit chyli, & sanguinis coctio, & penitus exhalarunt tertiæ coctionis recrementa.

XXI.

Cibus incoctus, quò plenioris

est nutrimenti, eò est deterior, vel quia efficit majus pondus, vel deteriorem corruptelam.

XXII.

Corpus maximè leve fit ex ciborum corruptela: liquida enim excrementa omnia magni ponderis.

XXIII.

Usus carnis suillæ, & boletorum malus, tum quia hæc non perspirant, tum quia non permittunt cætera edulia simul ingesta perspirare.

XXIV.

Ex usu carnis suillæ, & boletorum triente minùs solito corpus magna ex parte perspirat.

XXV.

Melones adeò pauxillum perspirant, ut quadrantem circiter auferant perspirationis consuetæ.

Re-

XXVI.

Retenta illorum perſpiratio in urinam, vel ſudorem faceſſere ſolet.

XXVII.

Uvæ, & ficus recentes pauxillum perſpirant, & aliquantulum aliorum ciborum perſpirationem impediunt, fortaſſè quia ſenſibiliter evacuantur.

XXVIII.

Illud genus edulii optimè perſpirat, & commodè nutrit, cujus pondus in ventre non ſentitur.

XXIX.

Ciborum plenitudo magis nocet in otioſo, quam exercitato: viſcera enim illis gravantur quiete, exercitio verò liberantur pondere.

XXX.

Ab eo cibo corpus optimè perſpirat, cujus fæces exeunt conſiſtentes.

Minus

XXXI.

Minus quam lactuca nutriet caro pulli, si de carne ea copia edatur. ut in liquidarum fæcum corruptelam exeat.

XXXII.

Ex ponderatione noveris, quando jejunium sit salubre, vel insalubre: erit salubre, si aliquid relinquebatur de hesterno edulio perspirandum, sin minus, insalubre.

XXXIII.

Dum per diætam corpus reducitur ad pondus minus suo salubri minori, quod ammittit de robore est irreparabile: quod verò detur minus, & majus salubre pondus, ex 64 primi, & ex 40 hujus intelliges.

XXXIV.

Si sciveris quotidie, quantum cibi tibi conveniat, scies diutissimè virtutem, & vitam conservare, idque

idque ex eodem aphorismo intelliges.

XXXV.

Naturæ robur non param absumitur, dum cæna modò est quattuor, modò sex librarum.

XXXVI.

Illa cibi quantitas est saluberrima, dum à cibo corpus suis negotiis eadem agilitate vacat, ac si esset jejunum.

XXXVII.

Magis quoque gravatur ab octo libris cibi semel in die comestis, quam à decem tribus vicibus unica die assumptis.

XXXVIII.

Illa cibi quantitas est unicuique salubertima, quæ sine molestia potest à virtute concoctrice vinci, vincitur, si quantum ingeratur, tantum absumatur: hæc enim ex ponderatione dignoscentur.

Illa

XXXIX.

Illa cibi copia est ingerenda, quam natura potest coquere, digerere, & perspirare.

XL.

Si natura posset digerere centum libras edulii, & exporrigerentur nonaginta novem, animal propterea cursu temporis destrueretur.

XLI.

Tunc cibi boni succi diutissimam sanitatem tibi promittent, quando perspirationis quantitas medium obtinebit locum inter excessum, & defectum: excessus post plenam cænam ciborum maxime perspirabilium noctis spatio magnâ ex parte solet esse quadraginta unciarum circiter, defectus quattuor decim: ille igitur cibi usus, qui te ad viginti duas uncias, quæ est medietas, transferet,

feret, certissimam sanitatem, & longævitatem pollicebitur.

XLII.

Celsi sententia non est omnibus tuta, usu scilicet sex rerum non naturalium modo parcos, modo nimios esse debere.

XLIII.

Corpora minori molestia reducuntur ad consuetum pondus, si assumant quattuor ciborum libras in prandio, & quattuor in cæna distanti, ut par sit, quam sex in prandio, & duas in cæna.

XLIV.

Seipsum sensim destruit qui semel in die præter consuetudinem comedit, comedat parum, vel multum.

XLV.

Corpus magis ponderosum reddetur quattuor unciis cibi multi nutrimenti, qualis est caro porcina, an-

anguillæ, & pinguia omnia, quam ſex unciis cibi pauci nutrimenti, ut ſunt piſciculi, pulii, aviculæ, & alia id genus.

XLVI.

Cibus pauci nutrimenti ſi difficulter coquatur, id accidet ſolum in prima coctione, multi nutrimenti in omnibus.

XLVII.

Cibus exigui nutrimenti humectat. & lenit alvum, citò digeritur, & perſpirationem dormientium, & vigilantium facile juvat.

XLVIII.

Cibus multi nutrimenti ſtringit alvum, niſi corrumpatur, difficilè coquitur, & parum perſpirat.

XLIX.

Ubi eſt difficultas coctionis, ibi tarditas perſpirationis.

Cibus

L.

Cibus non ut fluidus debet præmitti sed ut melioris succi: pylorus enim non est in imo, ut in canibus.

LI.

Tria mala eveniunt ob ciborum varietatem; nimium comeditur; minùs coquitur: & minùs perspiratur.

LII.

Tempus minoris perspirationis est, quando stomachus est plenus, & præcipue varietate eduliorum.

LIII.

Qui evomunt cænam, statim tollunt stomachi molestiam. sed sequenti aurora sentiunt corpus ponderosius: vomitus enim divertit perspirationem trahendo ad intrà perspirabile. quod ut acre lassitudinem, & calorem, ut copiosum gravitatem facit.

Qui

LIV.

Qui comedit magis, quam oportet, alitur minùs quam oportet.

LV.

Qui in juventute sunt victus immoderati, ventriculum plus justo dilatant, quò fit, ut in posterum victu moderato magna cum difficultate uti possint.

LVI.

Qui ad statum, & moderatum victum facilè reduci cupit, utatur eduliis pauci nutrimenti, sic ventriculus citò se illo exonerans, minori se accommodabit capacitati.

LVII.

Quantum edendum noveris si pluribus diebus observaveris corpus à somno sine molestia ad idem pondus reduci.

LVIII.

Si post pleniorem cænam corpus mi-

minoris ponderis die sequenti reddatur, id eveniet vel ob corruptelam, vel quia irritatur natura ad expellendum utile, quod est admodum nocivum: corpus enim præparatur ad morbos, dum utilia evacuantur, & cruda detinentur.

LIX.

Si cœna fuerit octo librarum, & edulia in ventriculo corrumpantur, corpus die sequenti erit minoris ponderis, quam si cœna fuisset trium librarum, & cibus non fuisset corruptus.

LX.

Edulia aptissima perspirationi non corrumpuntur, imò post nocturnas vigilias hominem conservant sine lassitudine & gravitate.

LXI.

Edulia non perspirantia obstructiones, corruptelas, lassitudines, mœstitias, & pondus efficere solent.

Illa

LXII.

Illa est viventis pessima conditio, dum facta ciborum concoctiones corpus persentitur oneroſius ſolito, cum tamen ſit minoris ponderis.

LXIII.

Si quis cibi, vel potus nimietate utatur, & ſequantur evacuationes ſenſibiles longè pleniores conſuetis, corpus die ſequenti ſit ſolito levius.

LXIV.

Edulia liquida, data molis paritate; ſunt ponderoſiora ſolidis: liquida petunt fundum: ſolida ſupernatant: cyathus vini, ſeu juſculi eſt majoris ponderis, quam integer panis.

LXV.

Si nimius potus à ſomno efficiat oculos lacrymoſos, ſignum eſt corpus non perſpiraſſe ut par erat.

Si

LXVI.

Si post multam potationem sudes, vel multum mejas, aut magnum robur, aut magna infirmitas indicatur.

LXVII.

Aquæ potatio insensibilem perspirationem impedit, auget tamen sensibilem.

LXVIII.

Potatio hisce sæculis in temperatis quoque est impropportionata: cibus enim illorum solet esse 12 unciarum circiter, potus quadraginta, & ultrà.

LXIX.

In homine utente moderato victu perspiratio nocturna aliquando ascendit ad tres libras: in utente pleniſſimo, stomacho præexistente vacuo, & robusto, potest ascendere ad quinque libras.

Ieju-

Jejunium corpus ſuo majori pondere inſignitum juvat, mediocri nocet, minori longè magis.

LXXI.

Poſt longum jejunium ſi corpus liberalius nutriatur, perſpiratio redditur plenior ſolito libram circiter.

LXXII.

Poſt immoderatum exercitium corporis vel animi ſtatim veſci, malum: corpus enim defeſſum ægrè perſpirat.

LXXIII.

Si ſobrii, & in victu temperati præmaturè moriantur, amici mirantur novitatem, quia de perſpiratione inſenſibili nil ſciunt.

LXXIV.

Cibus & potus nimius non ſolum retenti perſpirabilis acrimoniam, ſed etiam partium, præcipuè non

non principum; pravos affectus diu occultant, qui dum corpora purgantur, vel inedia tractantur, derepente erumpunt, & in graviſſimos affectus faceſſunt.

LXXV.

Medicus qui præeſt rationi victus Principum, ſi neſciat quantum, & quando quotidiè perſpirent, illos decipit, & non medetur, & ſi juvet, caſu juvat.

LXXVI.

A cibo quattuor horis circiter vix libram plurimi perſpirant; indè ad nonam duas libras, à nonæ ad decimam ſextam vix libram.

LXXVII.

Tunc erit cibandi tempus, quando corpus reducetur ad illud pondus, ſalubre tamen, quo fruebatur paulo antequam heſterno die ingeſſiſſet cibum: iſtud ſolus Apollo ſine trutina ſciet.

LXXVIII.

Sin verò nocturnæ potationis pondus insolitum, neque à robore concoctricis, neque à corruptela die sequenti tollatur, locum habent illa duo carmina.

Si nocturna tibi noceat potatio vini.
Hoc tu manè bibas iterum, & fugerit medicina.

LXXIX.

Si salubre corporis pondus à cæna est ducentarum librarum, corpus ob nimium coitum factum minus salubre, erit centum nonaginta octo librarum circiter, quia virtus illa languidior impedit, ne duæ alimentorum libræ possint saltem sine aliquo angore in pondus salubre converti.

LXXX.

Cibus facilis perspirationis facilius, & longè minori angore refarcit vires

vires coeuntium collapsas, quam difficilis, seù multi nutrimenti.

LXXXI.

Mustum aliquantulum turbidum si in ventriculo coquatur, non solum perspirat, sed maximè juvat aliorum eduliorum perspirationem: hujusmodi virtutis sunt calida flatulenta.

LXXXII.

Cæpæ, allium, caro vervecina, phasiani, sed maximè omnium succus cyrenaicus juvant perspirationem eduliorum ægræ perspirabilium.

Additi ab Auctore.

LXXXIII.

Cibus valdè paucus à ventre non amplectitur. Inde non coquitur, non restaurat, non perspirat.

LXXXIV.

Perspiratio insensibilis est excre-

mentum tertiæ coctionis: quare si non fiat prima, neque tertia fiet concoctio.

LXXXV.

Ob rigidam inediam, caput repletur. pulsant tempora, tenduntur hypochondria, brachiorum, & crurum lassitudo fit.

LXXXVI.

Exinanitio à cibi pauxilo major, quam à pharmaco, quod movet quidem sensibilem, sed insensibilem evacuationem divertit.

LXXXVII.

Ventriculo in horis matutinis vacuo ob omissam Cænam in pituitoso valde juvat edulium siccum ut biscoctum.

LXXXVIII.

Edulium quatuor librarum circiter semel in die sumptum, si noceret, bis vel ter ingestum juvaret: Ple-

Plenitudo ventris evacuationem insensibilem divertit.

LXXXIX.

Nemo incidet in morbum, si sedulò prevideat, ne cruditatibus laboret.

XC.

Senes ter sumere cibum in die, ut Antiochus, tutius est quam bis, vel semel multum: multum impedit perspirationem.

XCI.

Pisces in cæna cur non sumebat Antiochus? quia morantur perspirationem: à somno fit utilis perspiratio, qna feriata vires languescunt.

XCII.

Succi cucumeris frigiditas, & crassities in venis conservatur: immo alii succi pravi licet sint coctu faciles prohibendo perspirationem efficiunt malignas febres.

XCIII.

Cibi coruptella cur efficit lasitudinem? quia divertit perspirationem: Sed quomodo? quia facit cæliacum: Sed cur cæliacus lasitudinem facit? quia unà con excrementis exit aliquid prioris cibi benè cocti.

XCIV.

Si quis corpore defesso eat cænatum: lautum a somno statim carnes frigidæ, & lasitudines: a Cæna tamen duodecim horis circiter emendantur omnia: quia tunc coctio, & perspiratio utilis fit.

XCV.

Cibus à violento exercitio nocet, tum quia non amplectitur, tum quia perspiratum divertit.

XCVI.

Qui it cænatum animo perturbato longe minus digerit, quam quietus, & lætus.

Po-

XCVII.

Potus inter prandium, & cænam nocet, Sed si tantundem minus in cæna potamus, tollitur nocumentum.

XCVIII.

Vomitus à cæna debilitat quia amovet alimentum, tum quia divertit perspirationem.

XCIX.

Semel aut bis in mense facto excessu in cibo, & potu die sequenti licet sensibiliter non evacuet: minus solito perpendit.

C.

Victus uniformis caret beneficio illorum, qui semel vel bis in mense excedunt: expultrix enim à copia irritata excitat tantum perspiratus quantū sine statica nemo crederet.

CI.

In frigido corpore mel juvat,

quia nutrit, & perſpirat, in calido nocet quia bileſcit.

CII.

Nihil magis impedit perſpirationem, quam potus, dum fit chylus.

CIII.

Jecur ob refrigerationem minus attrahit chylum, longe minus expellit perſpirabile.

CIV.

In homine ſano alvus lubrica, vel fit vitiata coctione, vel chyli diſpenſatione ob prohibitam perſpirationem.

CV.

Bonæ valetudinis peſtis duplex; corpus ex toto tradere quieti, & comedere ante cibi præcedentis concoctionem.

De SOMNO, ET VIGILIA.

Sectio Quarta.

Aphorismus I.

Somnus placidus adeo favet perſpirationi, ut ſeptem horis quinquaginta unciæ cocti perſpirabilis in robuſtis ſæpè exhalent.

II.

Dormiens ſeptem horarum ſpacio occultè, ſalubriter, & ſine violentia perſpirare ſolet duplo magis, quam vigilans.

III.

Perſpiratio dormientis, quæ cum multo ſudore fit, non eſt plenior

quacumque insensibili perspiratione sine sudore.

IV.

A somno nocturno corpus sentitur minoris ponderis, tum ob vires auctas, tum ob exhalationem saltem trium librarum circiter excrementorum.

V.

Somnus inquietus impedire solet trientem solitæ perspirationis.

VI.

In somno placido perspiratio aliquando major est, data temporis paritate, quam in exercitio violento.

VII.

In somno matutino, sed peracta prima coctione, libra perspirabilium excrementorum horæ spatio: non peracta, nec quadrans exhalare solet.

Quæ

VIII.

Quæ impediunt somnum, impediunt quoque perspirationem cocti perspirabilis.

IX.

Somni breves fiunt ab acrimonia perspirabilis retenti: perspirabile vero sæpe retinetur, quando natura aliis internis muneribus plus solito est occupata.

X.

Acrimonia perspirabilis retenti, vel sæpissime petit caput, turbat somnum, & partium superiorum perspirationem divertit.

XI.

Si quis à somno sentiat brachia dolentia, vel plus solito defatigata, significat corpus esse majoris ponderis, quam natura diu ferre possit.

XII.

Qui dormiunt pedibus ac coxis

derectis noctis ſpatio libra per ſpirabillis exhalare prohibetur.

XIII.

Perennis in lecto corporis agitatio magis agitat, quam velox curſus: in motu enim currentis ſolum muſculi infernarum partium corporis, in motu jacentis muſculi fere univerſi corporis moventur.

XIV.

Magis prohibetur perſpiratio in dormientibus ab auſtrina aura frigidiuſcula, quam in vigilantibus ab ingenti frigore.

XV.

Si ſomnus nocturnus minor ſolito ſit, exhalatio cocti perſpirabilis imminuitur, crudi vero augetur.

XVI.

A cibo facilis perſpirationis corpora potius debilia, quam ponderoſa: à cibo vero difficilis, & debilia, & ponderoſa fiunt.

Per-

XVII.

Perſpiratio à ſomno facta differt ſpecie ab illa, quæ in vigilia: prima eſt coctorum perſpirabilium ſine acrimonia, & cum virium levamine, ſecunda eſt crudorum, acris, violenta, & cum labore.

XVIII.

Duplo magis dormiens perſpirat vigilante. Hinc illud famoſum: Duæ horæ quietis in vigilante perindè juvant, ac una ſomni.

XIX.

Perſpirationem inſenſibilem curſu ſeptem horarum in dormiente inveni in multis eſſe quadraginta unciarum circiter, in vigilante viginti.

XX.

Qui vacuo ventriculo it cubitum, ea nocte tertiam partem minus more ſolito circiter perſpirat.

Bilio-

XXI.

Bilioſi, qui eùnt cubitum ſtomacho omnino vacuo, venter, & caput implentur crudis, pulſant tempora, eliquantur carnes, tenſiones vehementes circa brachia, & manus oriuntur, excitatur aliquando morſus cordis, vertigines, & epilepſiæ ut accidit Diodoro.

XXII.

A ſolito majori perſpiratione plenioris cænæ uſus ſemper ſomnum longiorem, & jucundiorem pollicetur.

XXIII.

Perſpiratio minor ſolito prænuntiat ſomnum inquietum, & noctem moleſtam.

XXIV.

Si à brevi, & implacido ſomno carnes frigidæ inveniantur, & indè febricula ſuccedat, id in debilibus

bus mortem, in robustis morbi longitudinem magna ex parte prænuntiat.

XXV.

Lecti mutatione somnus implacidus, & perspiratio minor fit. insolita enim licet meliora, corpus, & animum lædunt.

XXVI.

Magis somniant in lecto insolito, quam in consueto jacentes.

XXVII.

Qui dormiunt, & non somniant, benè perspirant, & versavice.

XXVIII.

Somnus à cibo quattuor horis circiter est utilior: natura enim tunc minus est occupata prima coctione, meliùs remittit quod est amissum, & meliùs perspirationi favet.

XXIX.

Si à cœna quinque horis somno illi-

illico excitatum perpenderis, vix mediam libram, si octo horis tres libras perspirasse invenies.

XXX.

Somno solito breviore semper aliquid perspirationis prohibetur, quod nisi sequentibus diebus pleniore perspiratione compensetur, imminet febris periculum.

XXXI.

Retenta aliqua perspirationis consuetæ parte die sequenti vel à prandio somno rapimur, & horæ spatio libram circiter perspiramus: vel nocte sequenti tantò longior fit somnus, quanto magis solito expedit perspirare, vel in sensibilem crisim, vel in morbum labimur.

XXXII.

A somno oscitatio, & artuum protensio indicant corpus maximè perspirare, sicuti dicitur de gallis,

gallis, seſe alis ante cantum percutientibus.

XXXIII.

Oſcitationes, & artuum extenſiones, quæ ſtatim à ſomno contingunt, ex copia perſpirabilium ad expulſionem optimè præparatorum excitantur.

XXXIV.

Corpora oſcitatione, & pandiculatione horæ dimidiæ ſpatio magis perſpirant, quam tribus horis alterius temporis.

XXXV.

Qui ægris dant ſerapia, vel medicamenta horis optimæ perſpirationis, quæ ſolet eſſe à ſomno duarum horarum ſpatio, lædunt: horis vero ſequentibus proſunt.

XXXVI.

In paroxyſmis pandiculationes, & oſci-

& oſcitationes non ſignificant caloris concentrationem, ſed excretionem acrium copioſorum perſpirabilium retentorum.

XXXVII.

Hora dormitionis meridianæ à cibo corpora aliquando libram, aliquando ſelibram excrementorum occultè perſpirabilium excernere ſolent: libram, ſi aliquid perſpirationis heſternæ dici retentum ſit: ſelibram, ſi nihil.

XXXVIII.

Si aliquid heſternæ perſpirationis ſit retentum, & per ſomnum meridianum illud omninò non excernatur, ſtatim à ſomno perſentitur magnum capitis pondus magnusque dolor gravativus.

XXXIX.

Si quattuor horis a ſomni initio cibus corrumpatur, ſtatim hæc duo mala

mala se invicem consequentia contingunt, prohibita perspiratio, & vigilia.

XL.

Nulla causa sæpius somnum interturbat quam ciborum corruptela: id efficit quæ est inter stomachum, & cerebrum sympathia.

XLI.

Somnus hyeme utilior quam æstate, non quia ventres sunt calidiores, vel somni longissimi, sed quia antè diluculum corpora fiunt actu calidiora, & ut talia maxime perspirant, æstate vero frigidiora.

XLII.

A somno discursus puritas, & corporis agilitas significant, corpus illa nocte ad minus tres libras magna ex parte perspirasse.

XLIII.

A somno meridiano capitis levitas

vitas indicat, nihil perſpirationis heſternæ diei fuiſſe retentum.

XLIV.

Somnus externas, & internas partes univerſas humectat, quia attenuat perſpirabile, & valdè attenuatum per omnia membra illud diſpenſat.

XLV.

Vigilia movet à centro ad circumferentiam ſanguinem, qui eſt minus præparatus ad perſpirationem, quam in ſomno correptis.

XLVI.

Somno concentrantur humores, unitur calor influens innato, aufertur ſitis, niſi prædominetur bilis, fit converſio ſanguinis in ſecundas humiditates, & corpora leviora fiunt.

XLVII.

Somno animales, vigilia vitales, & naturales langueſcunt.

Vi-

XLVIII.

Vigilia animales roborantur, vitales, & naturales langueſcunt.

XLIX.

Per ſomnum magis interiora incaleſcunt, ipſaque magis leviora fiunt. Per vigiliam magis exteriora incaleſcunt, ipſaque magis liviora fiunt.

L.

Per nimium ſomnum interiora, & exteriora ſtigeſcunt, humores impinguntur, redduntur imperſpirabiles, & corpora ponderoſiora fiunt.

LI.

Corpora bilioſa per nimium ſomnum valdè læduntur, non quia recrementa tertiæ coctionis fiunt imperſpirabilia, ſed quia fiunt mordaciſſima, feriuntque deinde caput, & alia viſcera.

In

LII.

In dormientibus ſtragulis detectis magis impeditur perſpiratio, quam in vigilantibus veſtibus denudatis, cum ob quietem dormientium, tum quia calor externarum partium refugit ad intra.

LIII.

Inſolita vigilia reddit corpora primis diebus ponderoſiora & debiliora: ponderoſiora quia poſt evacuationē extrementorum perſpirabilium relinquiter crudus ſuccus per ſe, & per accidens ponderoſus: debiliora, quia ubi eſt cruditas, ibi non fit converſio, & per conſequens virtutes langueſcunt.

LIV.

Si ſomnus poſt vigiliam immoderatam fuerit ſeptem horarum, perſpiratio erit major conſueta ad libram circiter.

Vigi-

LV.

Vigiliæ perseverantia reddit corpora minus ponderosa, non ab majorem perspirationem, vel evacuationem sensibilem sed quia quantum amittitur pinguedinis & carnis, tantum non remittitur.

LVI.

Horis matutinis corpus est, & sentitur minus grave: est, quia per somnum præcedentem tres libræ excremẽtorum perspirabilium exhalarunt: sentitur, tum quia est levius: tum quia per coctionem ciborum facilè perspirabilium auctæ sunt vires.

LVII.

Corpus vigilia insolita reddi potest majoris ponderis, si cibus, quo alitur, sit perspirationi ineptus.

LVIII.

Tam copiosa est corporis exhalatio

latio in dormientibus, ut non ſolum ægri cum ſanis cubantes, ſed ſani inter ſe bonas vel malas diſpoſitiones ſibi ipſis invicem communicent.

Additi ab Auctore.

LIX.

A cibo ſomnus, à ſomno coctio, à coctione utilis tranſpiratio.

LX.

Diacitonium non ſtatim à cæna, ſed poſt primum ſomnum excitat ſomnum dummodo non ſuperbibatur.

LXI.

Diacitonium cum cinamomo roborat ſtomachum, roborato ſemper ſomnus fit.

LXII.

Modicum vini generoſi, & allium conciliant ſomnum & perſpirationem: ſi vero plus juſto ſuman-

mantur, utrum quæ prohibent: perſpirabile tamen in ſudorem convertunt.

LXIII.

Ille verè longævus, qui quotidie bene concoquit, & digerit : coctio fit Somno, & quiete : digeſtio vigilia & exercitio.

LXIV.

Laſitudo à ſomno, ſi ſolito exercitio tollatur, defectus erat in digeſtione non in cococtione.

LXV.

Dum à ſomno ſurgimus cum ſolito pondere : ſed cum majori laxitudine, hæc, niſi ſolito exercitio tollatur cruditatum cumulum, cibi coruptellam vel nimium coitum ſignificat.

LXVI.

Somnus meridianus inſolitus viſcera omnia lædit, hebetatque perſpirationem.

LXVII.

Lasitudo post somnum tollitur iis quæ facilem perspirationem reddunt. hæc sunt, jejunium, exercitium, vigilia, & ira.

LXVIII.

Somnus strato & laxo corpore nocet: contracto juvat: Viscera unita coctionem habent facilem: laxa difficilem.

LXIX.

Sanis, si à somno sudor frigidiusculus accidat, minus justo perspirant, & temporis cursu si idem accidat fiunt podagrici.

LXX.

Animio somno & nimio meri potu suffocantur vires: à nimia vigilia & exercitio resolvuntur: hæc omnia coctionem diminuunt, & diminuta cessat utilis perspiratio.

De EXERCITIO, ET QVIETE.

SECTIO QVINTA.

APHORISMVS I.

IN motu violento corpus occultè minus perſpirat, quàm in aurora poſt novem vel decem horas ab aſſumpta cœna.

II.

Quod in motu violento per poros evacuatur, eſt ſudor & perſpirabile occultum: ſed ut violentum magna ex parte elevatur exincoctis ſuccis: rarò enim tantum coƈti perſpirabilis in corpore colligitur quantum per violentiam evacuatur.

III.

Sudor ſemper eſt à cauſa violenta, & ut talis, (ſicut Statica experimenta docent) impedit coctorum perſpirabilium occultam excretionem.

IV.

Longè magis perſpirat corpus in lecto quieſcens, quam in lecto frequenti & crebra agitatione circumvolutum.

V.

Longo itinere minus defatigantur hilares, & iracundi, quam timidi, & mœrentes: illi enim magis ſalubriter, hi vero minus perſpirant.

VI.

Corpora quæ à nimio exercitio illico cibantur, læduntur: quia, ut defeſſa, & cibo gravata minus perſpirant.

VII.

Exercitium poſt ſeptimam uſque

ad

ad duodecimam horam ab assumpto cibo, magis resolvit insensibiliter horæ spatio, quam tribus horis alterius temporis.

VIII.

Evacuatio insensibilis quæ fit ab exercitio violento, impedit ne successivè remittatur, quod amittitur: imo si eadem perseveraverit violentia, corpus reddetur adeo leve, ut in pluribus de futura tabe verendum sit.

IX.

Exercitio corpora leviora fiunt: omnes enim partes, præcipue musculi, & ligamenta motu ab excrementis purgantur: perspirabile ad exhalationem præparatur, & spiritus tenuiores fiunt.

X.

Motus præparat corpora ad excretionem excrementorum sensibilium & insensibilium: quies magis ad insensibilium.

Si corpus à cœna in lecto quieverit decem horarum cursu optimè perspirabit: Si adhuc diutius quieverit, statim incipiet diminui tum sensibilis, tum insensibilis excretio.

XII.

Quies longa efficit corpora ægrotantia ponderosiora, tum quia perspirabilia excrementa motu ad excretionem præparantur; tum quia quiete cibi, & potus, si insoliti sint, vel debito copiosiores, ut in ægris accidit, non digeruntur, & inde omnia mala, & sæpissimè mortes eveniunt.

XIII.

Si diu jacenti dolores pedum superveniant, remedio est ambulatio: si iter facienti, quies.

XIV.

Duo sunt exercitia, alterum corporis, & alterum animi: corporis evacuat sensibilia excrementa, ani-

animi insensibilia magis, & præcipue cordis & cerebri, ubi sedet animus.

XV.

Nimia animi quies magis prohibet perspirationem, quam corporis.

XVI.

Animi exercitia, quæ maxime faciunt exhalare spiritus, sunt ira, percharia, timor, & mæstitia.

XVII.

Corpora in lecto quiescentia vehementi animi motu agitata ut plurimum magis resolvuntur, & levioris ponderis fiunt, quam si animo placido cum vehementi corporis motu, sicut fit pilæ ludo, agitarentur.

XVIII.

Exercitio nimio excrementa primæ & secundæ coctionis magna ex parte per totius corporis ambitum

diſpenſantur, ideo alvus exiccatur, corpora tamen fiunt leviora, quia longe major eſt evacuatio inſenſibilis quam excrementorum craſſorum excretio per alvum facta.

XIX.

Exercitium animi, & corporis violentum reddit corpora levioris ponderis, efficit velocem ſenectutem, & mortem præmaturam minatur; citius enim ex Philoſopho moriuntur exercitati quam non exercitati.

XX.

Exercitium violentum à corpore cibo vel crudo ſucco referto aufert pondus ſenſibilium excrementorum minus ſolito: inſenſibilium fere nihil.

XXI.

Exercitio corpus minus perſpirat, ſomno magis, & magis lubrica redditur alvus.

Fri-

Frictiones, & cucurbitulæ in refertis crudis ſuccis impediunt perſpirationem.

XXIII.

Tunc exercitium eſt ſaluberrimum, quando poſt factam primam & ſecundam coctionem corpus reducitur bis in die ante cibum ad conſuetum pondus.

XXIV.

Natatio ſtatim poſt exercitium violentum, mala: valde enim impedit perſpirationem.

XXV.

Exercitium violentum ubi ſpirat ventus, malum.

XXVI.

Avento adiapneuſtia: à motu acrimonia.

XXVII.

Equitatio reſpicit magis perſpirabile partium corporis ſupra lumbos, quam infra; inter autem

equitationes tolutans saluberrima, sicut succussans insaluberrima.

XXVIII.

Vectio in lectica, nec non in cymba corpora minus disponit ad debitam perspirationem quam deambulatio.

XXIX.

Cymbæ & lecticæ motus si diu duret, saluberrimus, tunc solum ad debitam perspirationem mirifice disponit.

XXX.

Vectio in curru omnium violentissima est: non enim solem perspirabile incoctum exspirare facit, sed etiam solidas corporis partes, & maximè renes offendit.

XXXI.

Saltus primo vires ad intra trahit, deinde ad extra cum impetu propellit, & cum violentia coctum simul cum incocto expellit.

Disci

XXXII.

Disci exercitium compositum ex motu moderato, & violento, deambulatione scilicet, & agitatione brachiorum perspirationi conducit.

XXXIII.

Tripudiatio moderata, & sine saltu proxime ad deambulationis moderatæ laudes accedit: perspirabile enim coctum moderatè expellit.

Additi ab Auctore.

XXXIV.

Vbi perspiratio in sanis dificit, exercitio sarcitur.

XXXV.

A nimio exercitio fibræ fiunt duræ unde senectus, quæ est universalis fibrarum durities: hæc condensando meatus calorem suffocat: molities aperiendo longævitatem facit.

XXXVI.

Qui vult diutissimè juvenilem faciem conservare, caveat ne sudet: vel nimium præcalore perspiret.

De VENERE.

SECTIO SEXTA.

Aphorismvs I.

Nimia abstinentia à coitu, & nimius usus impediunt perspirationem, sed nimius usus magis.

II.

Post coitum immoderatum, quarta pars solitæ perspirationis in pluribus prohiberi solet.

III.

Mala à nimio coitu orta mediatè à prohibita perspiratione, immediatè à læsis concoctricibus dependent.

IV.

Cognoscitur coitum profeciſſe, ſi à se-

sequenti somno nulla sentiatur lassitudo, nec ulla corporis mutatio facta sit in gravitate, vel levitate.

V.

Diuturnæ venereorum cogitationes, modo gravius, & modo levius efficiunt corpus; gravius si pleno; levius si vacuo fiant stomacho.

VI.

Post nimium coitum cum muliere quammaximè concupita non sentitur illico lassitudo : animi enim consolatio juvat tunc perspirationem cordis, & auget ejus robur, unde in ipso quod amittitur promptius remittitur.

VII.

Propensi ad coitum, si temperent libidinem, illico succedit corporis agilitas, quia tales melius perspirant.

VIII.

Immoderatus coitus facit perspira-

ſpirare cruda, quæ deinde carnes frigidas efficiunt.

IX.

Coitum non nocuiſſe, hæc indicant: urina æque cocta ut ante: corporis agilitas: reſpiratio facilior: & idem fere corporis pondus perſeverans, eadem tamen ſervata eorum quæ ingeruntur quantitate, & qualitate.

X.

Præſens vulnus immoderati coitus eſt ſtomachi refrigeratio: futurum, prohibita perſpiratio, unde facile fiunt palpitationes in ſuperciliis, & artubus, & deinde in membris obtinentibus principatū.

XI.

Coitus in æſtate magis nocet: non quia corpus magis perſpirat, ſed quia coctio, cum ſit minor, deperditum difficilius reſarcitur.

In

XII.

In actu venereo multum crudi perspiratur, & si diu duret, cruda transferuntur à centro ad corporis ambitum, fiunt obstructiones, & inde alvus supprimitur.

XIII.

Quanto quis majori coëundi cupiditate conflagrat, tanto ejus usus immoderatus minus lædit.

XIV.

Coitus immoderati detrimentum præcipuæ manifestatur post somnum sequentem; tunc enim ex Staticis experimentis cognoscitur perspirationem esse impeditam, & cibum esse male digestum, nec non stomachum valde læsum.

XV.

Coitus lædere solet primam coctionem, primo diminuendo perspirationis promptitudinem, deinde in crudam qualitatem convertendo cibum.

Qui

XVI.

Qui coitu utitur, & sperma non emittit, minus debilitatur. Iridem si die sequenti utatur, & emittat quod die præcedenti fuit præparatum, minus debilitatur.

XVII.

Illi qui coëundo sperma ex studio non emittunt, in tumorem testiculorum facile incidunt: sperma enim est imperspirabile.

XVIII.

Coitus immoderatus post stomachum lædit magis oculos.

XIX.

Coitus immoderatus lædit visionem, quia ab oculis subducit maximam spirituum copiam; inde tunicæ oculorum præduræ, & rugosæ, nec non meatus minus pervii redduntur.

XX.

A diminuta perspiratione fibræ tuni-

tunicarum oculorū opaciores; inde visio fit per spatia perexigua, qualia sunt in cancellis : Specilla uniunt objecta in cuspidem,ut distincte per unum solum spatium videantur.

XXI.

A coitu immoderato diminuitur calor naturalis; à diminuto calore diminuta perspiratio; à diminuta perspiratione flatus, & palpitatio.

XXII.

Coitus immoderatus postulat cibos paucos, & boni nutrimenti.

XXIII.

Coitus calefacit jecur, & renes. quia excitatus calor minus exhalat: refrigerat verò stomachum, cerebrum, & cor, quia per meatus patentiores excitatus omninò, & proprius aliqua ex parte propterea resolvitur.

XXIV.

Hinc coitus immoderatus in hepate

pate bilem, in renibus nephriticum affectum, in stomacho crudum succum, in cerebro catarrhum, & in corde palpitationem, & Syncopen.

XXV.

Edulia post nimium coitum, si flatus gignant, ut ostreacea, & mustum, pernicioſa: impediunt enim ne ad consuetum pondus corpora reducantur.

XXVI.

Macilentis magis nocet coitus, quia magis calefiunt, & magis refrigerantur.

XXVII.

Coitus immoderatus illico maxime leve efficit corpus, quamvis deinde perſpirationem prohibeat: eſt enim vehemens corporis, & animi motus; corporis, quia omnia membra conquaſſantur: animi, quia reſolvitur quod colligat animum corpori ſpiritus ſcilicet vitalis.

Si

XXVIII.

Si post coitum somnus laborem faciat, ex coitu major facta est ablatio, quam ex somno facta sit vitalis spiritus additio.

XXIX.

Post nimium coitus usum somnus trahit cruda ad cor: unde languor, prohibita perspiratio, & ponderis augmentum.

XXX.

Senex ex usu moderati coitus fiunt ponderosiores, & frigidiores: juvenes vero leviores, & calidiores.

XXXI.

Coitus in juvenibus animalem, vitalem, & naturalem roborat: animalem per motum expurgat, & sopitam excitat naturalem per evacuationem superflui: & vitalem per lætitiam.

Cibus

XXXII.

Cibus copiosior solito post immoderatum coitum interimeret, nisi succederet aliqua ciborum corruptela.

XXXIII.

Dum est coëundum parum vel nihil comedendum: dum est comedendum parum vel nihil coëundum.

XXXIV.

Si post coitus excessum nulla persentiatur lassitudo, malum: id perinde ac in phreneticis fit ab incensis spiritibus, qui exiccando brevi spacio roborant nervos & tendines, sed paulo post imminuitur spirituum generatio & vires derepente cadunt.

Additi ab Auctore.

XXXV.

Coitus juvat excitatus à natura: à men-

à mente mentem & memoriam lædit.

XXXVI.

In debili ob coitum augetur corporis pondus: quia minus perſpirant.

XXXVII.

Coitus importunus impedit perſpiratum; quia diminuit vires; unde corpus fit majoris ponderis, niſi ſequatur alvi fluor.

XXXVIII.

Nimius coitus calefaciendo & exicando magnam jacturam facit: ſi verò inſenſibili perſpiratione remitatur caliditas, & alimento ſiccitas, nullam.

XXXIX.

Corporis agitatio in coëundo inſtar canum magis nocet, quam ſeminis emiſſio: hæc ſolum viſcera: illa omnes nervos & viſcera defatigat.

Uſus

XL.

Vſus coitus à cibo, & ſtando lædit à cibo viſcerum officia divertit: ſtando muſculos & eorum utilem perſpiratum diminuit.

XLI.

Poſt motum, coitus inſalubris: poſt cibum non ita, poſt ſomnum ſaluberrimus.

XLII.

Coitus calefacit jecur, & refrigerat ſtomachum; à ſtomacho crudus ſuccus à jecore, bilis, unde poracea, & oris morſus, Remedio eſt victus tenuis & libera perſpiratio.

De ANIMI AFFECTIBVS.

Sectio Septima.

Aphorismvs I.

INter affectus animi, ira & pericharia corpora efficiunt leviora: timor & mæstitia graviora: cæteri vero affectus ut his participantes operantur.

II.

Mærore, & timore perspirat levius: ponderosius verò relinquitur: lætitia & ira utrumque.

III.

Hinc timentes, & mærentes facilè obstructiones, partium duritiem, & affectus hypochondriacos patiuntur.

Quira,

IV.

Qui ira, vel lætitia afficiuntur nullam in itinere defatigationem perſentiunt: eorum enim corpora facilè craſſum perſpirabile exhalant: quod non accidit, dum mærore, vel timore vexantur.

V.

Perſpirabile ponderoſum plus juſto retentum ad mæſtitiam, & timorem: leve vero ad lætitiam vel iram diſponit.

VI.

Nihil magis reddit liberam perſpirationem, quam animi conſolatio.

VII.

Mæſtitia, & timore facilè membra humore referta dureſcunt.

VIII.

Mæſtitia, & timor impediunt perſpirationem craſſorum excremen-

mentorum perſpirabilium : & perſpiratio impedita à quacumq; cauſa mæſtitiam, & timorem facit.

IX.

Mæſtitia, ſi diu duret, carnes frigidas facit: impedit enim ne perſpirabilium craſſa & frigida portio exhalet.

X.

Hinc febris, quæ poſt longam mæſtitiam ſuboritur, ſudores frigidos, & ut plurimum lætales molitur.

XI.

Acrimonia perſpirabilis retenti ob mæſtitiam commodè aufertur à pericharia; funduntur enim humores ſuaves, & deinde à corpore pondus & acrimonia tolluntur.

XII.

Ira, & ſpes auferunt timorem, & lætitia mæſtitiam : paſſio enim animi non medicinis, ſed alia paſſione contraria ſuperatur ; contraria enim ſub eodem genere.

XIII.

Non implicat, perſpirabile melancholicorum retentum eſſe frigidum & acre ſeu calidum; tale eſt jecur hydropicorum febricitantium; frigidum videlicet reſpectu caloris naturalis, calidū reſpectu advēntitij.

XIV.

Morbi à melancholia, & ab aëre cænoſo in hoc conveniunt, quod immediatè oriantur à craſſitudine perſpirabilium retentorum: mœſtitia enim intrinſecus impedit ne exeat craſſum : aer cænoſus extrinſecus.

XV.

Qui eunt cubitum cum mæſtitia, noctu minus perſpirant; atque die ſequenti corpora eorum conſervantur ſolito ponderoſiora.

XVI.

In meditationibus venereis cùm mæſtitia excrementorum perſpirabilium portio craſſa retinetur: quæ, evolante tenuiore, adhuc craſſior,

&

& frigidior fit: hæc si colligatur ferè invincibilem inducit frigiditatẽ in capite, palpitationem curatu difficilem in corde, vel aliis membris.

XVII.

Melancholia duplici via superatur, vel libera perspiratione, vel aliqua continua animi consolatione.

XVIII.

Si post mæstitiam corpora fiant leviora, quam post lætitiam, id ex necessitate fit, vel ob minorem ciborum quantitatem, vel ob eorum qualitatem magis transpirabilem.

XIX.

Animi consolatio, quacumque de causa fiat, aperit meatus & largam perspirationem facit.

XX.

Si post iram statim sequatur animi consolatio, vel viceversa, corpora data paritate eorũ quæ ingeruntur die sequenti fiunt leviora, quam si sola ira vel lætitia perseveraret.

XXI.

Sicut magna aliqua voluptas aufertur per exiguam ſpermatis evacuationem; ſic omnes alii: immoderati animi affectus per aliquam evacuationem perſpirabilium poſſunt diminui & auferri.

XXII.

Timor, & mæſtitia, ut ex Staticis colligitur, per evacuationem excrementorum craſſorum perſpirabilium: ira & perichatia per tenuium auferuntur.

XXIII.

Si quis ſine cauſa ſentiat ſe hilarem, id à magis aperta perſpiratione fit, & ejus corpus die ſequenti minoris ponderis invenitur.

XXIV.

Lætitia moderata inſenſibiliter evacuat ſolum ſuperfluum: immoderata ſuperfluum, & utile.

XXV.

Moderata juvat coctrices facultates natura enim non gravata ſuperfluo

fluo longe melius suorum officiorum munera explet.

XXVI.

Improvisum gaudium magis nocet, quam prævisum: non enim solum movet exhalationem excremẽtorum tertiæ coctionis, verum etiã spirituum vitalium; prævisum vero excrementorum tantum.

XXVII.

Lætitia & ira auferunt è corpore, quod ponderat & levitat; mæstitia & timor solum quod levitat; quod ponderat vero relinquitur.

XXVIII.

Lætitia perseverans per multos dies somnum impedit, & vires dissolvit.

XXIX.

Si quis post moderatam lætitiam sentiat se leviorem; id non oritur principaliter à totius evacuatione, sed à cordis & cerebri, ubi quod evacuatur est mole minimum & virtute maximum.

XXX.

Edulia, quæ aperiunt, gaudium, quæ verò impediunt perspirationem, mæstitiam movent.

XXXI.

Selinum, & cætera aperientia, gaudium: legumina, carnes pingues, & catera incrassantia, & statim replentia meatuum cavitates mæstitiam inducunt.

XXXII.

Si evacuentur cavitates meatuũ, & deinde statim repleantur, rectè dixit Hipp. malas animi passiones fieri.

XXXIII.

Quibus prædominatur ira, exercitium immoderatum valdè nocet; citissimè enim illorum meatus fiunt cavi, & magno impetu replentur; Vnde Hipp. in biliosis frictiones, & palæstram vituperat.

XXXIV.

In otioso corpore, & animo meatus non redduntur cavi, nec malæ

malæ animi passiones fiunt.

XXXV.

Corpus quiescens magis perspirat, & minoris ponderis fit, si animo vehementer agitetur, quam si celerrimè corpus moveatur, animo permanente otioso.

XXXVI.

Mutatio corporis diutius alterat animum, quam ipsum corpus.

XXXVII.

Passiones animi versantur circa internum subjectum, quod magis movet quam movetur: quippe mole minimum & virtute maximum, ad instar seminis quodque vario modo dispositum perspirationis seu gravitatis, & levitatis est origo.

XXXVIII.

Corpora, quæ perspirant plus solito non propter motum corporis, sed propter vehementem aliquem motum animi majori cum difficultate ad solitam & salubrem perspirationem reducuntur.

XXXIX.

Magis nocet nimius animi affectus quam nimius corporis motus.

XL.

Corpus marceſceret, & otio periret ſine animi motu: ſed non vice verſa.

XLI.

Motus vehemens animi differt à motu vehementi corporis; hic quiete & ſomno; ille nec quiete, nec ſomno ceſſat.

XLII.

Qui vehementer ludo lucrari cupiunt, non ludant; quia ſi ſemper vicerint, ob perichariam ducent noctes inſomnes, & tandem coctorum perſpirabilium exhalationem ammittent.

XLIII.

Victoria moderata ſalubrior, quam glorioſa.

XLIV.

Studium in affectuum animi mutatione diutius toleratur, quam ſine affectu,

affectu, vel sine affectuum mutatione; perspiratio enim fit moderatior, & salubrior.

XLV.

Studium absque omni affectu vix horam perseverat, cum unico affectu vix quattuor horas, cum affectuum mutatione, ut in ludo alearum accidit; in quo modò gaudium ob lucrum, modò mæstitiam ob damnum experiuntur, die noctuque perseverare potest.

XLVI.

In omni studio perennis tristitia bonam cordis constitutionem evertit, & excessus lætitiæ somnum impedit; omne enim nimium naturæ inimicum.

XLVII.

Nunc hilares, nunc mæsti, nunc iracundi, nunc timidi perspirationem magis salutarem habent, quam qui unico, licet bono semper gaudeant affectu.

XLVIII.

Lætitia diastolem & Systolem efficit faciliores: mæror & mæstitia difficiliores.

AD

STATICOMASTICEM.

SECTIO OCTAVA.

APHORISMVS I.

Hic cum à cæli positu curationem morborum desumat paralogizat ex causa communiori quæsito.

II.

Fatuus primò negat, dein admittit staticam, dicens varium fieri pondus in Reo, & innocente. Parimodo primò negat porcorum spiritus esse leves: deinde vult illos ob spirituum levitatem ascendere.

Stati-

III.

Staticus scit pondus fæcum, licet eas nec videat, nec perpendat. Corpus ante perpendit & iterum post omnem excretionem: quod deficit est earum pondus: Sic non est indignum perpendere fæces, ut ait trico.

IV.

Nemo studiosorum præter fatuum ignorat facultatem vitalem in arterias & animalem in nervos mitti per radios, non per spiritus, ut ille.

V.

Fatuus putat levitatem ad stateram corporis vivis à copia spirituum oriri: nec unquam novit corpora mortua esse leviora vivis, & viva à coitu minus perpendere.

VI.

Mentitur in Auctorem dicens facultatem movendi corpora sursum esse

eſſe ipſos, ſpiritus: cum dicat Auctor ſpiritus eſſe inanimatos, & magis aëre gravitare.

VII.

Vacilat dicens noctu corpora eſſe frigidiora: ideo tunc parum, vel nihil perſpirare: Nec vidit pulſum, & inſpirationem nocturnam eſſe indicia corporis calidioris.

VIII.

Fatuus putat corpora viva mortuis eſſe leviora. Nec vidit unquam lanios, cetarios & porcarios dum vendunt vina demere decem à libris centum.

IX.

Veſanus numquam diſtinguit eſſe levem ad ſtateram à ſe ſentire leviorem poteſt quis gravitatem corporis valde ſentire, tamen ad ſtateram eſſe leviorem.

X.

Corporis pondus menſura dignoſcimus,

scimus, non imaginatione, ut Vecors, qui imaginatur pituitam esse sanguine ponderosiorem: nec vidit eam supernatare; & per pituitam corpus non esse, sed se sentire ponderosius: cur? quia impedit perspirationem.

XI.

Mentitur in Auctorem non dicentem insensibilem perspirationem esse carnium difflationem. Hyeme unica die 60 unciæ circiter perspirantur cum levamine: si essent carnium, corpus destrueretur.

XII.

De statica nil dixit Galenus: ergo irrita, Bis vacillat; primò quia non legit 6 detuenda. Deinde non valet, nihil dixit: ergo vana: Nos plurà instrumenta non spernenda ante nos incognita reperimus.

XIII.

Celebris auctor com. 12. primæ

ſect. aphor. ait, cibum proportionari difflationi: & com. 15. hyeme majorem fieri difflationem: ergo tunc magis edendum: ergo requiritur ponderis cognitio: qua omnia Trico negat.

XIV.

Fatuus nullam faciens experientiam negat ab aliis experta. Addit ſine ulla periclitatione. Si 36 unciæ noctu perſpirentur, 32. eſſe carnium & quattuor excrementorum.

XV.

Trico mentitur in omnes auctor dicens ſpiritus eſſe aëre tenuiores: nonne ex ſanguine & aëre fiunt? non ne à tranat omne corpus: ſpiritus verò vaſit incluſi manent.

XVI.

Ait largam perſpirationem à corpore non demere unciam ponderis. Nulla temeritas magis punienda eſt.

est. quam nulla habita experientia reluctari experientiæ. Expertum est noctis spatio corpus minus tribus libris perpendere, & à coitu corpora ad stateram esse leviora: ergo fatuus arguendus mendacii.

XVII.

Ait post immodicam mensium purgationem corpora esse ponderosioras post immodicam retentionem leviora. Erratum fatale vecordi, qui non distinguit grave ad stateram à se sentire grave.

FINIS.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.